

Бібліотека Житомирського державного університету імені Івана Франка

Із забуття – в безсмертя ...

до Дня пам'яті жертв політичних репресій

віртуальна виставка

Житомир 2023

Щороку, третьої неділі травня, в Україні вшановують пам'ять мільйонів загублених життів, знищених радянським тоталітарним режимом.

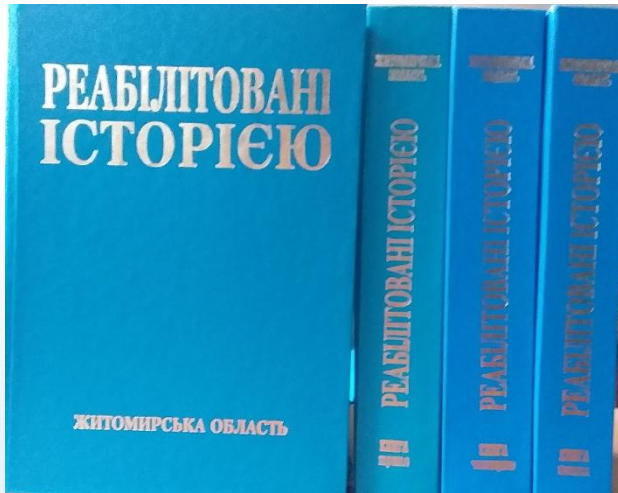
Пам'ятна дата встановлена Указом Президента від 21 травня 2007 року з метою вшанування пам'яті жертв політичних репресій комуністичного режиму.

Історична довідка:

За період «Великого терору» на території УРСР було засуджено 198918 осіб, з яких близько двох третин – до розстрілу. Решту було відправлено до в'язниць та виправно-трудових таборів (інші заходи покарання охоплювали менше 1 %, звільнено було тільки 0,3 %).

Офіційно початком «Великого терору» став оперативний наказ НКВД СРСР № 00447 «Про репресування колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів» від 30 липня 1937 р., затверджений політбюро ЦК ВКП(б) 31 липня 1937 р. Проте наявні документи НКВД (накази, листування, телеграфи) свідчать, що масові репресії готувалися заздалегідь, а наказом їх лише формалізували.

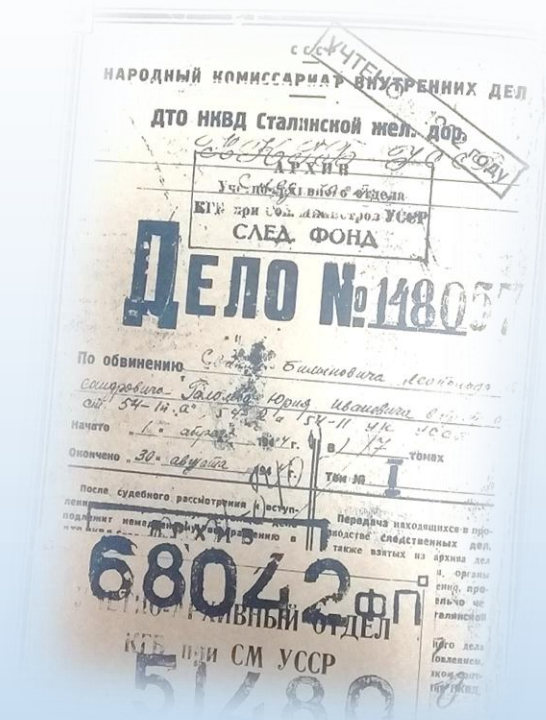
([Український інститут національної пам'яті](#))

Реабілітовані історією : у 27 т. / редкол.: П. Т. Тронько [та ін.] ; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України НАН України, Служба безпеки України, Нац. спілка краєзнавців України. – Житомир : Полісся, 2006 - .

Кн. 1-7 : Житомирська область. 2006-2015.

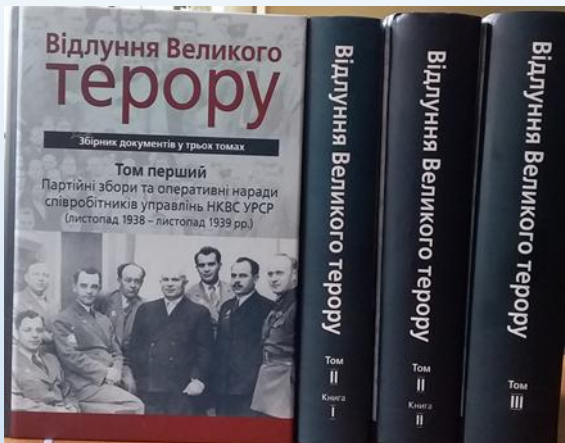
Матеріали про політичні репресії на Житомирщині у 1919-1980 рр. ХХ ст.

Польща та Україна у тридцятих-сорокових роках ХХ століття = Polska i Ukraina w latach trzydziestych-czterdziestych XX wieku : невідомі док. з архівів спец. служб / Архів М-ва внутр. справ і адмін. Респ. Польща, Держ. архів СБУ. – Варшава ; Київ, 1998 - . – Т. 2-8.

- Т. 2 : Переселення поляків та українців. – 2000. – 1140 с.
- Т. 3, ч. 1-2 : Польське підпілля 1939-1941 від Волині до Покуття. – 2004.
- Т. 4, ч. 1-2 : Поляки і Українці між двома тоталітарними системами 1942-1945. – 2005.
- Т. 5 : Акція "ВІСЛА" 1947. – 2006. – 832 с.
- Т. 6 : Операція "СЕЙМ" 1944-1946. – 2007. – 1353 с.
- Т. 7 : Голодомор в Україні 1932-1933. – 2008. – 1205 с.
- Т. 8, ч. 1-2 : Великий терор: польська операція 1937-1938. – 2010.

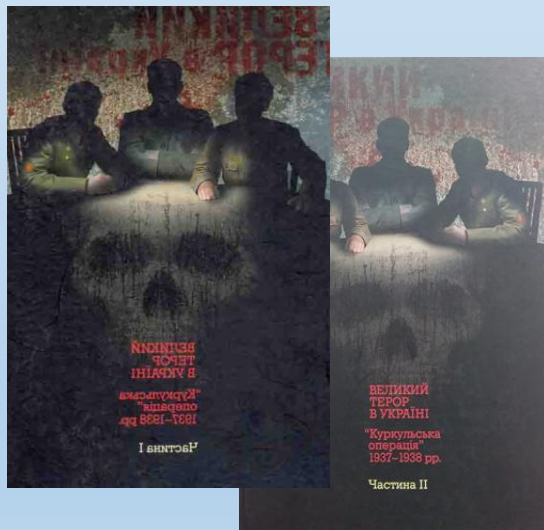
Відлуння Великого терору : зб. док. : у 3-х т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, Торонт. ун-т, Галуз. держ. архів СБУ ; [редкол.: Володимир Бірчак та ін.]. – Київ, 2017 - 2019.

Т. 1 : Партійні збори та оперативні наради співробітників управлінь НКВС УРСР (листопад 1938 - листопад 1939 рр.). - 2017. - 744 с.

Т. 2, кн. 1 : Документи з архівних кримінальних справ на співробітників органів НКВС УРСР, засуджених за порушення соціалістичної законності (жовт. 1938 р. – черв. 1943 р.). НКВС Молдавської РСР, Дорожньо-транспортний відділ ГУДБ НКВС Північно-Донецької залізниці, УНКВС по Житомирській обл. та УНКВС по Одеській обл. - 2018. - 728 с.

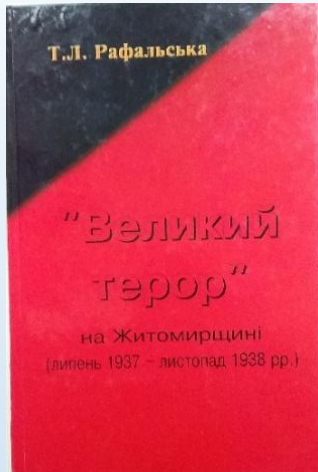
Т. 2, кн. 2 : Документи з архівних кримінальних справ на співробітників органів НКВС УРСР, засуджених за порушення соціалістичної законності (жовт. 1938 р. – черв. 1943 р.). УНКВС по Київ. обл., УНКВС по Миколаїв. обл., УНКВС по Вінницьк. обл., УНКВС по Харків. обл. та УНКВС по Ворошиловград. обл. - 2019. - 824 с.

Т. 3 : Чекісти Сталіна в лещатах "соціалістичної законності". Его-документи 1938-1941 рр. - 2019. - 936 с.

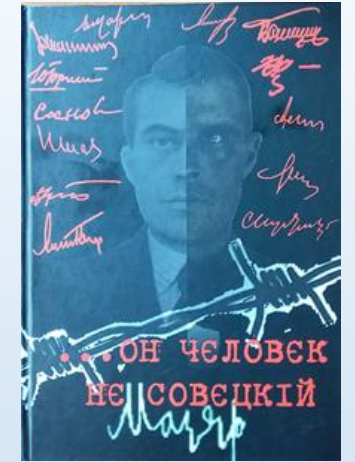
Великий терор в Україні. "Куркульська операція" 1937-1938 рр. : у 2-х ч. / упоряд.: Сергій Кокін, Марк Юнге. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2010. – (Більше не таємно).

Збірник документів висвітлює масові політичні репресії комуністичного режиму у 1937-1938 роках,. Вперше публікуються розсекречені архівні документи Галузевого державного архіву СБУ щодо підготовки, перебігу, результатів та жертв цієї операції. Документи розкривають механізм творення партійними та каральними органами масового терору та його соціально-політичну спрямованість проти сільського населення України, ілюструють жорстокість у проведенні операції: з понад 111 тисяч заарештованих основну масу (понад 64 тисячі) було розстріляно, майже всі інші загинули пізніше у таборах ГУЛАГу.

Рафальська Т. Л. "Великий терор" на Житомирщині (липень 1937 - листопад 1938). – Житомир : Волинь, 2012. – 179 с.

Висвітлено унікальний за змістом архівний матеріал, недоступний раніше для широкого загалу, який свідчить про криваві злочини чекістських органів на Житомирщині під час "Великого терору" 1937-38 років.

Мазяр О. В. "... Он человек не советский": хроніка державного злочину. – Житомир : Бук-Друк, 2022. – 415 с.

Історична розвідка висвітлює кримінальну справу Мазяра Михайла Андрійовича, звинуваченого в антирадянській агітації та засудженого до найвищої міри покарання. У книзі містяться документи, які вказують на фабрикацію кримінальних справ 1937-1938 років.

Гуцалюк О. Остання війна : док. повість / Олександр Гуцалюк. – Житомир : Полісся, 2011. – 228 с.

Документальна повість про легендарну долю житомирянина Франца Карловича Бржезицького - колишнього в'язня нацистського концтабору, який не оминув застінків НКВС і ГУЛАГу.

Баран В. Сталінські репресії на західних землях України в 1939-1953 рр / Володимир Баран, Юрій Сорока, Василь Токарський. - Львів : Вид.-во Ін-ту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2022. - 296 с.

На ґрунтовній джерельній основі, насамперед архівних документах з фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки України, проаналізовано репресивну політику сталінського режиму, показано її зміст, форми й методи, висвітлено опір місцевого населення радянській тоталітарній системі.

Репресії в Україні (1917-1990 рр.) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / Нац. парлам. б-ка України ; авт.-упоряд.: Є. К. Бабич, В. В. Патока. - Київ : Смолоскип, 2007. - 519 с.

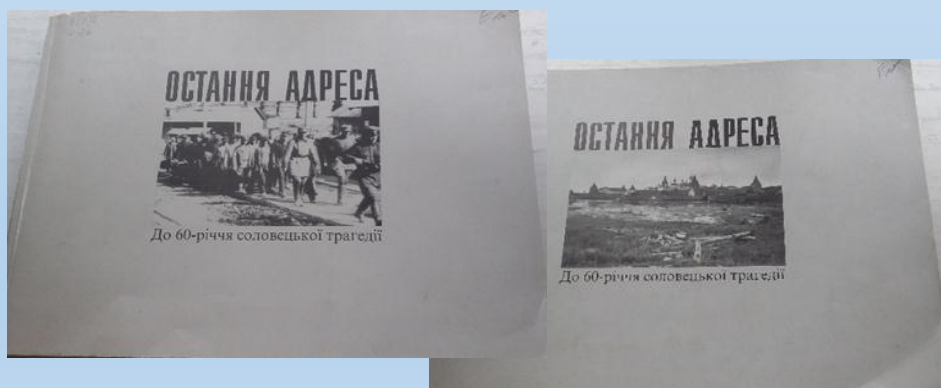
У бібліографічному покажчику, складеному Національною парламентською бібліотекою України, зібрано матеріали, що висвітлюють репресії радянської влади щодо українців у часи від більшовицького перевороту 1917 року до брежнєвського періоду. У вступній статті Сергія Білоконя проаналізовано історіографію державного терору й тероризму в СРСР. Надано відомості про більше ніж 4000 офіційних документів, монографій, спогадів, матеріалів конференцій, журнальних публікацій, статей зі збірників, що вийшли друком в Україні у роки незалежності.

Наймарк Н. М. Геноциди Сталіна / Норман М. Наймарк ; пер. з англ. Василя Старка. – Київ : Києво-Могилянська акад., 2011. – 134, [2] с.

Відомий американський історик, професор Норман М. Наймарк поставив за мету обґрунтувати кваліфікацію масових убивств у 1930-х роках як геноциду, адже правління Сталіна призвело до загибелі мільйонів невинних людей, що їх було розстріляно, заморено голодом, замучено на смерть у в'язницях чи на засланні.

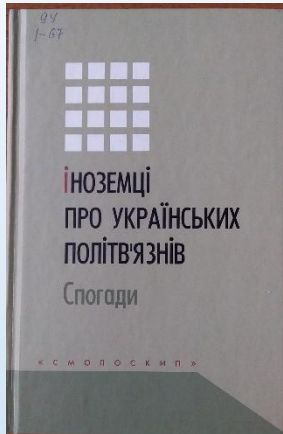
Україна в добу "Великого терору", 1936-1938 роки / [авт.-упоряд.: С. Богунов, В. Золотарьов, Т. Рафальська та ін.]. – Київ : Либідь, 2009. – 542 с.

Спираючись на унікальні архівні джерела, автори-упорядники розкривають мотиви, основні напрямки, наслідки та технології репресивних акцій у добу "єжовщини". Авторські розвідки доповнено добіркою друкованих вперше документів і матеріалів, відомостей про структуру і кадри НКВД УРСР.

Остання адреса : до 60-річчя соловецької трагедії : в 2-х т. / редкол.: І. Ф. Драч [та ін.]. - Київ : Сфера, 1997 - 1998.

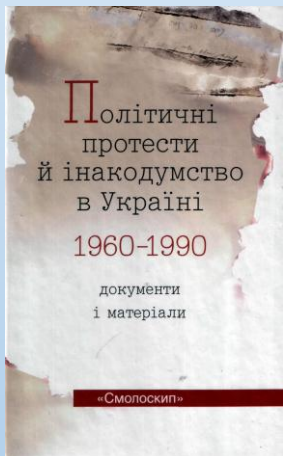
Видання містить унікальні архівні матеріали про долі в'язнів Соловецького табору - одного з найсуворіших таборів у колишньому СРСР у 20-30-і роки. Саме тут трагічно обірвалось життя багатьох визначних представників розстріляного українського Відродження.

Іноземці про українських політв'язнів : спогади / голов. ред. Осип Зінкевич ; упоряд. Олена Голуб ; [передм. Є. Сверстюка]. – Київ : Смолоскип, 2013. – 733 с.

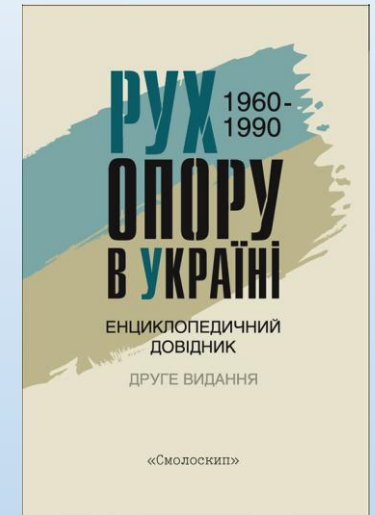
Політичні протести й інакодумство в Україні, 1960-1990 / Нац. акад. наук України, Ін-т укр. археології та дослідж. ім. М. С. Грушевського ; упоряд. Василь Даниленко. - Київ : Смолоскип, 2013. - 734 с.

Крізь призму документів радянських органів державної безпеки показано наростання інакодумства й опозиційного руху в українському суспільстві в 1960-1980-ті роки. Друкуються розсекречені інформаційні й спеціальні повідомлення, доповідні записки, направлені до ЦК Компартії України, рішення колегії Комітету державної безпеки УРСР. Значну частину документів становлять повідомлення КДБ про різноманітні форми опору тоталітарному режиму, вилучені антикомуністичні листи й листівки, записи, твори, зафіксовані промови та висловлювання.

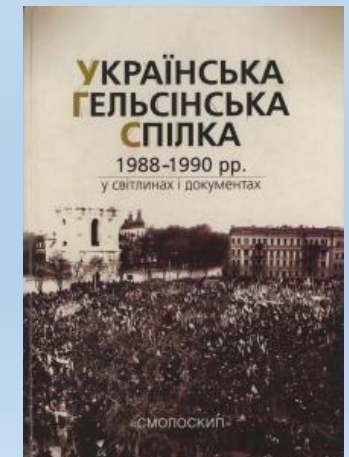
Рух опору в Україні, 1960 - 1990 : енциклопед. довід. / голов. ред. Осип Зінкевич. - Вид. 2-ге, допов. - Київ : Смолоскип, 2012. - 876 с.

Довідник містить не лише біографічні дані окремих діячів та інформацію про їхні твори, неформальну пресу і правозахисні різномовні видання, а й детальну бібліографію творчості учасників руху опору, політв'язнів і репресованих, спогадів і статей, відгуків іноземної преси.

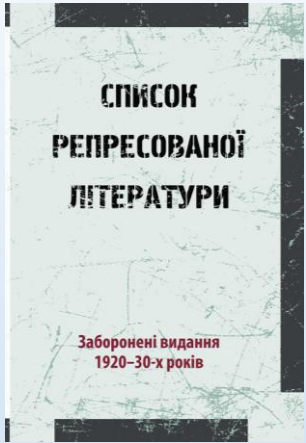

Українська Гельсінська Спілка (1988-1990 рр.) у світлинах і документах / Укр. ін-т нац. пам'яті ; редкол.: Горинь Богдан [та ін]. - Київ : Смолоскип, 2009. - 222 с.

Українська Гельсінська Спілка була створена політичними в'язнями, які були випущені на свободу з радянських концтаборів під час горбачовської "перестройки". Історична роль УГС полягала в радикалізації патріотичних настроїв в Україні. УГС першою виклично запалила і мужньо понесла смолоскип національної ідеї - державної незалежності українського народу.

Список репресованої літератури : док. і матеріали / упоряд. Сергій Білоконь. - Київ : Укр. пропілеї, 2018. - 520 с.

Оприлюднено раніше не публікований перелік заборонених в Україні видань як свідчення тоталітарної цензури комуністичного режиму.

Жулинський М. Із забуття - в безсмертя : Сторінки призабутої спадщини / Микола Жулинський. - Київ : Дніпро, 1990. - 447 с.

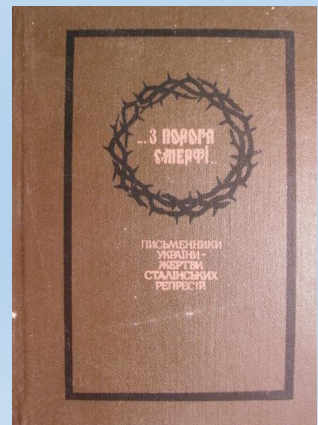
Книжку відомого літературознавця складають літературні портрети і добірки з творчої спадщини українських письменників, яких через ідеологічне свавілля було викреслено з національного культурного життя або й розстріляно, репресовано: Богдан Лепкий, Олександр Олесь, Григорій Чупринка, Михайло Драй-Хмара; Павло Филипович, Гнат Михайличенко, Микола Хвильовий, Валер'ян Поліщук, Євген Плужник, Григорій Косинка, Іван Сенченко, Богдан-Ігор Антонич, Василь Симоненко, Василь Стус...

Ільєнко І. У жорнах репресій : Оповіді про українських письменників (за архівами ДПУ-НКВС). - Київ : Веселка, 1995. - 447 с.

На матеріалах слідчо-судових справ колишніх каральних органів ДПУ-НКВД-НКДБ, автор простежує трагічні долі академіка А. Кримського, поетів М. Вороного та його сина Марка, неокласиків М. Зерова, М. Драй-Хмари, П. Филиповича; розповідає про арешт органами ДПУ М. Рильського, табірні поневіряння О. Вишні, Б. Антоненка-Давидовича, З. Тулуб. Останній розділ присвячено воскресінню із забуття творців українського відродження, що увійшло в історію під назвою розстріляного.

... З порога смерті... Письменники України - жертви сталінських репресій / [упоряд. О. Г. Мусієнко]. - Київ : Рад. письменник, 1991. - Вип. 1 - 494 с.

Поезія із-за ґрат : антологія / упоряд. Олена Голуб. - Київ : Смолоскип, 2012. - 844 с.

В антології зібрано поезії, створені в другій половині ХХ століття українцями, які зазнали переслідувань радянської влади та перебували в ув'язненні. Провідна тема видання - незламна внутрішня свобода, з якою ці мужні люди навіть за ґратами залишалися вільними, незрівнянно вищими та сильнішими від системи, що їх полонила.

Славутич Я. Розстріляна муза : [нариси про поетів] / Яр Славутич. - 2-ге вид., випр. і допов. - Київ : Либідь, 1992. - 183 с.

Яр Славутич - автор першого в світі мартирологу української літератури, надрукованого у 1955 р. в Детройті під назвою "Розстріляна муза". Працюючи над ним ще в Україні під час війни, Яр Славутич склав список поетів, письменників і літературознавців, розстріляних у в'язницях чи замучених на каторжній праці в масових таборах смерті....

Світличний І. З живучого племені Дон Кіхотів / Іван Світличний, Надія Світлична. - Київ : Грамота, 2008. - 814 с. - (Бібліотека Шевченківського комітету).

Іван і Надія Світличні - визначні представники героїчно-трагічного покоління українських шістдесятників. За свою мужню позицію зазнавали репресій, стали в'язнями сумління. Доробок Івана Світличного, критика, поета, перекладача містить основні його твори, значну частину яких створено в неволі. Творчість Надії Світличної представлена публіцистичними статтями, виступами на радіо «Свобода», спогадами, листами.

Архів Розстріляного Відродження : матеріали арх.-слід. справ укр. письменників 1920-1930-х рр. / [упоряд. О. Ушкалов, Л. Ушкалов]. – Київ : Смолоскип, 2010. – 453, [3] с.

Подано матеріали з архівно-слідчих справ українських письменників доби Розстріляного Відродження: Мечислава Гаска, Володимира Гжицького, Мирослава Ірчана, Якова Кальницького, Олекси Слісаренка, Івана Ткачука й Михайла Ялового, які зберігаються в архівах Харкова.

Лавріненко Ю. Розстріляне Відродження : антологія, 1917-1933 : поезія, проза, драма, есей / Юрій Лавріненко. - 5-е вид. - Київ : Смолоскип, 2007. - 973 с.

Про репресії, які чинила радянська влада проти української літератури 20-30 років ХХ столітті. Упорядник зібрав "під одним дахом" кращі здобутки тогочасної літературної творчості.

Культура України

електронна бібліотека

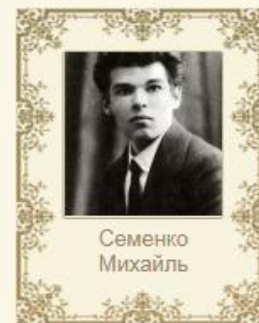

Розстріляне відродження : проект //
Культура України : ел. б-ка / Нац. б-ка України
ім. Ярослава Мудрого. - 619 об'єктів.
<https://elib.nlu.org.ua/collection.html?id=227>

Колекцію присвячено особливій сторінці в історії української культури – добі Розстріляного відродження. Представлені документи ілюструють творчість духовно-культурного та літературно-мистецького покоління 20-х – початку 30-х років ХХ сторіччя, яке дало високохудожні твори у галузі літератури, живопису, музики, театру та було знищене сталінським режимом.

Ірчан Мирослав

Семенко
Михайль

Антоненко-
Давидович
Бґриг

Атаманюк
Василь

Багрянний Іван

Бузько Дмитро

Пошук інформації на сайтах:

- Національний банк репресованих (<http://www.reabit.org.ua/nbr/>)
- Жертви політичного терору в СРСР (<http://lists.memo.ru/>)
- Сталінські розстрільні списки (<http://stalin.memo.ru>)
- Єдина система пошуку репресованих (<https://bydc.info/search.php>)
- Список репресованих осіб, архівні кримінальні справи яких зберігаються в Комітеті національної безпеки Республіки Казахстан (<http://e-history.kz/ru/repression/list/440#scontent>)

Корисні ресурси:

<http://www.territoryterror.org.ua/> – сайт Меморіального музею тоталітарних режимів «Територія Терору»

www.reabit.org.ua – головна редакційна колегія науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією»

<http://memorial.kiev.ua> – Українське добровільне культурно-просвітницьке правозахисне благодійне товариство «Меморіал» імені Василя Стуса.

<http://ua.bykivnya.org> – Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили».

В підготовці виставки використана література із фондів Бібліотеки Житомирського державного університету ім. Івана Франка, електронні ресурси.
Кількість використаних джерел: 42

Підготувала Аліна Мартинюк, завідувач інформаційно-бібліографічного відділу.